

הפרדת יולדות בבתי חולים בישראל

מקרה בוחן – מנהיגות ממלכתית

פנימי – לא להפצה

כתבה: ענבר פירר

"מנהל רואה פתאום, שצפה בעיה שלא חשב שהיא קיימת"

פרופ' יונתן הלוי נכנס לחדרו שבקומה החמישית של בית החולים "שערי צדק" והתיישב בכיסאו. הוא חזר נסער מדיון בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי של הכנסת, שהתקיימה בעקבות כתבת התחקיר של העיתונאית דקלה אהרן-שפרן מרשת ב' של תאגיד השידור הציבורי 'כאן'. אהרן-שפרן דיווחה כי **בחלק מבתי החולים בישראל נוהג לשכן את היולדות היהודיות והערביות בחדרים נפרדים, בעת אשפוזן במחלקת היולדות**.

"זה היה הדיון הקשה ביותר שהשתתפתי בו בכנסת. כאשר פרצה הפרשה הייתי כבר אחרי 28 שנות ניהול של בית החולים, והיא (הפרשה) תפסה אותי מאוד בהפתעה - כי אני לא ראיתי בעיה. זאת אומרת, זה מסוג הדברים שמנהל פתאום רואה שהוצפה לו בעיה שהוא לא חשב שקיימת.

ישנו ניסיון להתחשב בבקשות של יולדות בכלל, וגם בבקשות הקשורות לחדרי האישפוז, כל עוד הן נובעות מטעמים ענייניים. לדוגמא, הרצון של יולדת חרדית להיות בחדר עם יולדת דוברת יידיש כדי שיוכלו לדבר ביניהן; או הרצון של יולדת חילונית להיות בחדר שבו תוכל לחלל שבת מבלי לפגוע בחברותיה לחדר. הנחת היסוד שלי היתה שבכל מקרה אחר, שבו אין בקשה—וברוב המקרים היולדת, שמגיעה לאשפוז מיד לאחר הלידה, אינה מבקשת בקשה מיוחדת בנוגע לחדר בו תשהה—השיבוץ בחדר הוא אקראי.

עם זאת, היו בדיון יולדות ערביות, והיו גם רופאות ומיילדות לשעבר בבתי החולים בירושלים, שהעידו על אפליות גלויות של הצוות, גם במרכז הרפואי שערי צדק. הן דיברו על יחס שונה, על יחס שהוא בכיוון של "לא רוצים אתכן". קשה היה לעמוד בפני זה.

פרופ' הלוי היה מודאג שעל אף שמדיניות בית החולים ברורה, ישנה אפליה מכוונת במחלקות היולדות, והתלבט כיצד עליו לפעול.

"אין מדיניות של הפרדה"

סוגיית ההפרדה בין יולדות יהודיות לערביות עלתה לראשונה לכותרות בשנת 2006, כאשר דווח כי בבתי החולים זיו ונהריה משכנים יולדות יהודיות וערביות בחדרים נפרדים. בית החולים בנהריה הסביר כי "אין מדיניות של הפרדה" וכי אם ההפרדה נעשית זה בעקבות בקשותיהן של הנשים, אליהן מנסים להיענות בחיוב. דוברת בית החולים זיו הגיבה באופן שונה:

"מנסים לעשות הפרדה כי לכל אחת יש את המנטליות שלה. גם בין דתיות לחילונית אנחנו מנסים לעשות הפרדה. אנחנו מנסים לתת את התנאים שיהיה ליולדות נוח. בדרך כלל, אשה אחרי לידה רוצה להיות עם אישה שמדברת את שפתה. זה לא מהפן של האפליה, אלא מהפן של לתת לה את התנאים הכי טובים לאחר הלידה. נשים רוצות אתן בחדר מישהי שיש להן איתה נושא משותף: דתיות עם דתיות, חילונית עם חילונית וערביות עם ערביות. כך הן מרגישות הכי נוח".¹

בשנת 2012 שוב עלתה הסוגיה לכותרות, בתחקירים עיתונאיים על בתי החולים מאיר, סורוקה, הלל יפה, העמק, פוריה וביקור חולים.² גם תחקירים אלה העלו שאין מדובר במדיניות רשמית של בתי החולים, אלא תגובה לדרשה שמגיעה מן השטח, ומתוך רצון להיענות לבקשתן של היולדות.

כתוצאה מהתחקיר התכנסה ועדת הבריאות, העבודה והרווחה של הכנסת לדיון בנושא, ובו חזרו נציגי מערכת הבריאות על הטענה שלא קיימת מדיניות מכוונת של אפליה

"הנוהג היחידי שקיים, והוא קיים, זה נוהל לנסות לרצות כל יולדת ככל שניתן. מה זה לרצות? אם היא מבקשת חדר בודד ויש חדר בודד יתנו לה, אם היא מבקשת שאישה חרדית שתשכב לידה, דרך אגב אצלי בבית החולים אלו הן הבקשות היחידות של נשים שרוצות חדר ספציפי או אישה חרדית שרוצה לשכב ליד אישה חרדית אחרת. אם זה ניתן זה יקרה, אם זה לא ניתן אנחנו לא נהפוך, לא נשנה חדרים, לא נוציא חס וחלילה, לא נעשה כזה דבר זה אפילו לא בשפה שלנו."³

חברי הכנסת קיבלו את דברי המשתתפים, וביקשו מהם להוסיף ולוודא שאכן לא מתקיימת הפרדה מכוונת, גם לא ברמת השטח.

על אף הטענה כי לא מתקיימת הפרדה מכוונת, הנושא עלה שוב לכותרות כאשר בתחילת אפריל 2016 חשפה העיתונאית דקלה אהרן-שפרן הקלטות של שיחות שניהלה עם נציגות ממחלקות יולדות במרכזים הרפואיים שערי צדק, הדסה עין כרם, הדסה הר הצופים, איכילוב, ומאיר, ובהן ביקשה לבדוק אם בית החולים ידאג לכך שתהיה עם אישה יהודיה בחדר לאחר הלידה. בהקלטות אומרות רוב הנציגות כי אכן אין מדיניות רשמית של הפרדה, אבל הלכה למעשה נעשים מאמצים להפריד בין היולדות (ובחלק מבתי החולים אף נאמר שמקפידים על כך). בסורוקה ורמב"ם נאמר באופן ברור כי בתי החולים משרתים את כלל האוכלוסיות וכי לא ניתן לדאוג להפרדה בין יולדות. אהרן-שפרן הדגישה כי הטענה אינה על איכות הטיפול שניתן למטופלות, אלא על ההפרדה ביניהן בעת אישפוחן:

"אין במה שאנחנו אומרים שום ביקורת על הרופאים או על אנשי הצוות הרפואי משום כיוון שהוא... הטיפול שניתן גם ליהודים וגם לערבים הוא טיפול שוויוני וטיפול מקצועי. אנחנו מדברים על מציאות שנהוגה בשטח, בניגוד למדיניות רשמית ובניגוד להוראות משרד הבריאות. וחשוב לפתוח את הדיון ולהגיד זה מה שקורה בשטח, זאת המציאות בוא נסתכל לה בעיניים ונראה מה עושים איתה"⁴

עם זאת בדיון שהתקיים בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בעקבות התחקיר של אהרן-שפרן עלה כי ההפרדה משפיעה על תנאי האשפוח של המטופלות, ומשום כך גם על איכות הטיפול:

"בחדר לידה בהר הצופים יש שבעה חדרי לידה, מתוכם שלושה מרווחים ונחמדים, ארבעה צפופים וקטנים. ההנחיה שמילדת חדשה מקבלת... שלחדרים המרווחים מכניסים רק יולדות יהודיות..."

חדר 6 זה חדר מרווח, שפונה לנוף מאוד מאוד יפה שנשקף מהר הצופים. בינינו, היולדת לא שמה לב לנוף, כי היא עסוקה בלידה, אבל המלווים שלה כן. זה לא חשוב מה החדר, חשוב שהוא נתפס בעיני הצוות כחדר מועדף, והוא לא יינתן ליולדת ערבייה...

הייתי מזועזעת כשהגעתי לשם... התארגנה קבוצה של מיילדות שניסתה לשנות את הדבר הזה, אנחנו יזמנו ישיבת צוות מרובת משתתפים, שכללה גם אנשים מעבר לחטיבת הסייעות. החמן אליה אפילו הרב בני לאו, מתוך מחשבה שיגיע רב שיסביר את ערכי השוויון ביהדות. זאת היתה ישיבה מאוד מאוד סוערת, שבסופה הוחלטה החלטה שמכניסים יולדות לחדרים אך ורק על פי שיקולים מיילדותיים. זה לא קרה בשטח, ועד היום זה כך והדבר הזה לא קורה... אלא אם כן יש אחת מקבוצת המיילדות, שהדבר הזה הוא בנפשה. אין דבר כזה נפרד אבל שווה...

אני רוצה להתייחס לעוד עניין בהקשר הזה – במחלקת יולדות בהר הצופים יש כל מיני חדרי אשפוח, ביניהם יש חדר אחד צפוף של שש יולדות, כל שאר החדרים הם של שתיים. בחדר של שש יולדות, ניחוש מהיר, כולם יוכלו לנחש מיד מי מאושפז – מאושפזות היולדות הערביות, עם מקלחת אחת, עם חדר שירותים אחד, זה המצב"⁵

עדות נוספת הגיעה מרופאה שעשתה את התמחותה במרכז הרפואי שערי צדק:

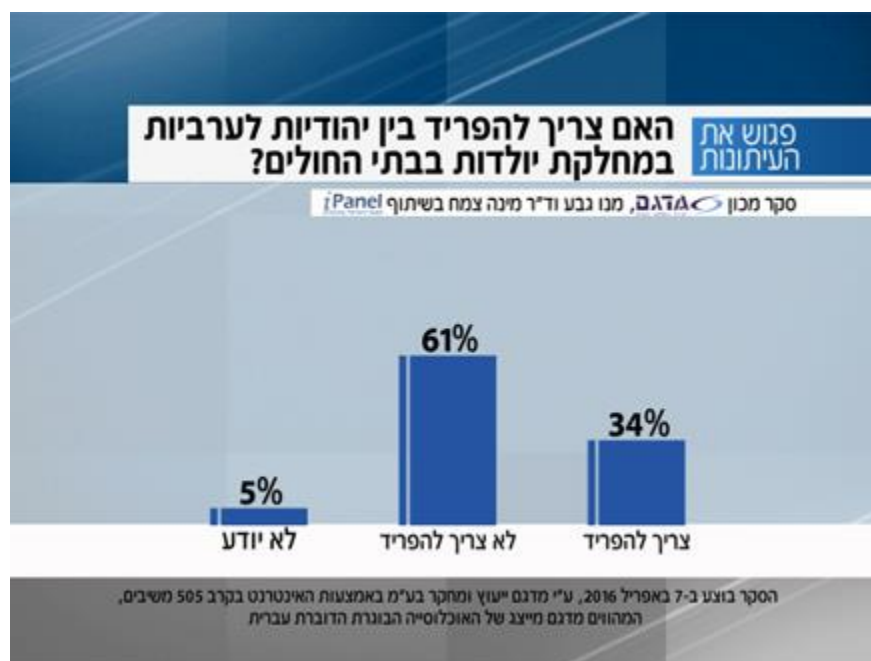

"עשיתי אין סוף ביקורים במחלקת יולדות, מציבים אותן (את היולדות הערביות) בסוף המסדרון ביחד. קורה מצב חירום, לוקח זמן להגיע אליהן, יש לזה גם השלכה רפואית על האישה ועל בריאותה"⁶

בעדות עלתה גם טענה כי קיימת גזענות בקרב צוות המטפלים:

"זה נכון שהמדיניות של בית החולים לא תומכת בגזענות ולא נתקלתי בה באופן אישי, אבל האווירה הכללית בקרב הצוות של המיילדות והצוות הסיעודי במחלקות היא גזענית ממש בצורה מאוד בוטה... אני פשוט מזמינה אתכם לבלות לילה בחדר לידה ולשמוע את השיח שיש שם. שם לא קוראים לאישה בשמה בכלל, קוראים לה: האישה האתיופית, הערבייה, הרוסייה – זאת האווירה הכללית. היחס שאישה ערבייה שבאה מירושלים המזרחית כדי ללדת בשערי צדק הוא יחס מזלזל, יחס עם המון סטריאוטיפים ודעות קדומות".⁷

תוצאות סקר דעת קהל בציבור היהודי שנערך לאחר התחקיר ב-2016

מקור: פגוש את העיתונות, 9.4.2016

"נפרד אבל שווה"

מדיניות "נפרד אבל שווה" (Separate but Equal) היא תפיסה משפטית ומדיניות ציבורית שרווחה בארצות הברית עד אמצע המאה ה-20, ולפיה הפרדה גזעית או קבוצתית אינה פוגעת בעקרון השוויון כל עוד השירותים ניתנים באופן שווה לכל אחד מהגזעים או הקבוצות בנפרד.

מדיניות זו הוכרזה כלא-חוקתית בשנת 1954, בעקבות פסק הדין שניתן על ידי בית המשפט העליון של ארצות הברית במשפט "בראון נגד מועצת החינוך". את התביעה הגישו 13 הורים אפרו-אמריקניים תושבי קנזס, שביקשו לרשום את ילדיהם לבית הספר הקרוב למקום מגוריהם, אך זה דחה את בקשתם בשל היותו בית ספר "ללבנים בלבד". בית המשפט העליון קיבל את התביעה של ההורים וקבע כי "מוסדות חינוך נפרדים הינם בלתי שווים מיסודם", וכי הם "שוללים מילדי קבוצת המיעוט את ההזדמנות לחינוך שווה".⁸ זאת גם אם השירותים הניתנים במוסדות החינוך הנפרדים שווים לכל דבר ועניין. "ההפרדה (של בני קבוצת המיעוט) מאחרים בני אותו הגיל ובעלי

אותן היכולות, רק בשל גזעם מייצרת תחושת נחיתות בנוגע למעמדם בחברה ועשויה להשפיע על ליבם ומוחם באופן שקשה יהיה לשנותו אי פעם.⁹

בישראל מופיעה התייחסות למדיניות זו בבג"ץ קעדאן, במסגרתו עסק בית המשפט העליון בעתירה שהוגשה על ידי בני זוג תושבי באקה אל גרבייה שביקשו להצטרף לאגודה השיתופית ביישוב "קציר" ונדחו בשל היותם ערבים:

"מדיניות של 'נפרד אבל שווה' הינה מעצם טבעה בלתי שווה. ביסוד גישה זו מונחת התפיסה כי הפרדה משדרת עלבון כלפי קבוצת מיעוט המוצאת מן הכלל, מחדדת את השוני בינה לבין האחרים, ומקבעת תחושות של נחיתות חברתית".¹⁰

למה דווקא במחלקת היולדות?

הסוגיה של הפרדה בחדרי אשפוז בין יהודים לערבים לא התעוררה מעולם במחלקות שאינן מחלקת היולדות. פרופ' הלוי ניסה להבין מה יכולות להיות הסיבות לכך שדבר שלא יעלה על הדעת באף מחלקה אחרת, שמאושפז יבקש להשפיע על הרכב החדר בו יתאשפז, קורה במחלקות היולדות:

"יולדות הן מאושפזות דעתניות. אני חושב שזה נובע מהעובדה שמדובר בנשים בריאות, וכך הן גם תוספות את עצמן. חוויית ה"מלונאות" מאוד חשובה להן - המזון, חדרי האשפוז ועוד. זאת תקופה מאוד מאוד רגישה לאחר לידה וזה אני תולה את זה".

ד"ר רחל אדטו, חברת כנסת לשעבר ורופאה מומחית ללייד וגינקולוגיה, נתנה הסבר נוסף:

"השיחות שנשמעות במחלקת יולדות הן אחרות: האישה מדברת על ההנקה, היא מדברת על חוויות הלידה, הן מדברות אחת עם השניה על כל מיני דברים הקשורים לתינוקות, והרבה יותר נוח לדבר באותה השפה- השפה העברית, או השפה היידיש".¹¹

הסבר אחר ניתן על ידי שי ניב, פרשן בעיתון גלובס:

העניין הוא כסף, כלכלת בריאות פשוטה. מחלקת היולדות היא מהמחלקות הרווחיות ביותר של כל בית חולים. ברוב רובם של המקרים היולדת שווה לילה אחד בלבד וצולחת את הלידה ללא התערבות כירורגית או בדיקות מיוחדות. עבור כל יולדת, בית החולים מקבל ישירות מהמוסד לביטוח לאומי סכום קבוע של 12,627 שקל¹² - פי 5 מהתעריף של יום אשפוז רגיל. במקרה של לידת פג, הביטוח הלאומי משלם לבית החולים על פי תקופת השהייה, עד סכום של כ-200 אלף שקל. הסכומים הגבוהים נועדו באופן מכוון לייצר תחרות בין בתי החולים, ולאפשר להם לסבסד באמצעותם את המחלקות ההפסדיות, כדוגמת המחלקות הפנימיות.¹³

ההכרעה של פרופ' הלוי

המדיניות הרשמית של המרכז הרפואי שערי צדק הוא טיפול שווה לכל חלקי החברה הישראלית. לפי פרופ' הלוי:

כל אחד מ'ארבעת השבטים' שצוינו בנאום 'הסדר הישראלי החדש' של הנשיא ריבלין מהווה כ-25% מאוכלוסיית המטופלים בבית החולים. האתוס של טיפול לכולם בצורה שווה מוטמע עמוק מאוד ב-DNA של המרכז. גם העובדים במרכז הרפואי מגיעים מכל חלקי החברה הישראלית. ולכן מדיניות של הפרדה מכוונת בין הנשים המתאשפזות במחלקות היולדות אינה מקובלת על בית החולים. כך גם היענות לכל גילוי גזענות, הן כלפי הצוות הרפואי, והן כלפי הנשים המאושפזות.

ובכל זאת, פרופ' הלוי מתקשה לקבל מציאות שבה אין שום התחשבות בבקשות של יולדות:

"החוקרות יעל קשת ואריאלה פופר גבעון פרסמו מאמר על ההפרדה ב- Israel Journal of Health Policy Research. המסקנה האופרטיבית של המאמר היתה שיש אפליה ושמשרד

הבריאות צריך להוציא הנחיה שבכל מחיר המטופלים לא יהיו בחדרים נפרדים. זאת אומרת, לערבב את החדרים בכוח... אני יוצא חוצץ נגד ההצעה של המחברות, להכריח ולערבב בכח. אני כן רוצה לתת את המקום לתרבותי. ואני לא מיתמם פה. אם הן לא מבקשות שום בקשה ביחס לחדר בו הן צפויות להתאשפז, ולדעתי רוב היולדות כל כך נסערות כשהן מגיעות אחרי חווית לידה והן לא מתחילות לבקש בקשות - אז בוודאי שצריך לערבב".

לאחר שנועץ עם הנהלת המרכז הרפואי כינס פרופ' הלוי את כל המיילדות הראשיות וביקש להבהיר כי אין מקום לאפליה ממוסדת ואין להפריד חדרים על דעת האחיות. בנוגע לבקשות של יולדות, פרופ' הלוי ביקש להמשיך ולהתחשב בהן, ובלבד שהן על בסיס לגיטימי:

אם יולדת מבקשת אחת מהבקשות האלה, הלגיטימיות, כגון הרצון להיות עם דוברת שפתה, מי ששומרת שבת, בעלת משפחה גדולה וכדומה, מקובל לחלוטין להתחשב בהן. מן הצד השני בשום פנים ואופן אין להתחשב בבקשה המדיפה איזושהי קונוטציה של גזענות. אם מכניסים יולדת ערביה לחדר עם יולדת יהודיה, והאחרונה ניגשת אליה ומבקשת לעבור חדר - עליה לסרב, ואם היא מתעקשת, אתן יכולות להציע לה לעבור למסדרון. אנחנו בשום אופן לא נענה לבקשות כאלה

בנוסף, החל פרופ' הלוי בתהליך של מעקב ומדידה. לפחות אחת בשבוע בודק פרופ' הלוי את רשימת החדרים של מחלקת היולדות כדי לוודא כי ישנם חדרים מעורבים. פרופ' הלוי מצפה לראות כי מרבית החדרים מעורבים, וכי מיעוטם נפרד כתוצאה מהתחשבות בבקשות לגיטימיות. תוצאות הבדיקה מוצגות מדי שבוע בישיבת ההנהלה, בכדי לוודא כי מדיניות מפלה לא מתקיימת בבית החולים.

הערות שוליים

- ¹ אשכנזי, א. (2006, 1 בינואר). למה מפרידים בין יולדות? "בגלל הבדלי מנטליות, הארץ.
- ² גרוסמן, ל. והוכברג מ. (2012, 16 בפברואר). המצלמה הנסתרת חשפה: הפרדה בין יולדות ערביות ליהודיות. מעריב nrg; אודם, י. (2012, 4 ביולי). הפרדה בין יולדות יהודיות לערביות. חדשות 2.
- ³ פרוטוקול מס' 658 מישיבת ועדת העבודה, הרווחה והבריאות. (2012, 27 בפברואר).
- ⁴ אהרן-שפרן, ד. (2016, 5 באפריל). הפרדה בין יולדות יהודיות וערביות בניגוד לחוק. רשת ב'.
- ⁵ פרוטוקול מס' 79 מישיבת הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי. (2016, 13 באפריל).
- ⁶ שם.
- ⁷ שם.
- ⁸ Brown v. Board of Education of Topeka, 347 U.S. 483 (1954).
- ⁹ שם.
- ¹⁰ בג"ץ 95/6698 קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד (1) 258 (2000).
- ¹¹ אהרן-שפרן, ד. (2016, 5 באפריל). הפרדה בין יולדות יהודיות וערביות בניגוד לחוק. רשת ב'.
- ¹² נכון ל-11/2018 התעריף עומד על 13,784 ₪.
- ¹³ ניב, ש. (2016, 7 באפריל). ההפרדה בין ערביות ליהודיות: למה דווקא במחלקות היולדות? גלובס.